

Eu îmi aleg viitorul

De la teorii și modele, la practici în consilierea
pentru orientare școlară și profesională

CUPRINS

Lista abrevierilor	7
Prefață	9
Aprecieri.....	11
Introducere.....	15
1. Abordări teoretice ale consilierii școlare și profesionale	
1.1. Conceptul de consiliere școlară și profesională	19
1.2. Obiectivele și principiile generale ale consilierii școlare și profesionale	25
1.3. Teorii și experiențe în domeniul consilierii școlare și profesionale	36
1.4. Concluzii	61
2. Modele conceptuale în consilierea școlară și profesională a adolescenților	
2.1. Analiza modelelor de consiliere școlară și profesională.....	63
2.2. Elaborarea modelului pedagogic al consilierii școlare și profesionale la adolescenți	69
2.3. Concluzii	96
3. Modele practice ale consilierii școlare și profesionale la adolescenți	
3.1. Curriclulum-ul „Eu îmi aleg viitorul”	97
3.2. Programul pentru părinți	109
3.3. Concluzii.....	135
Bibliografie	137

1. ABORDĂRI TEORETICE ALE CONSILIERII ȘCOLARE ȘI PROFESIONALE

1.1. Conceptul de consiliere școlară și profesională

În sens larg, consilierea școlară, e un proces intens de acordare a asistenței psihopedagogice elevilor, studenților și celorlalte persoane implicate în procesul educațional (profesori, părinți, tutori și autorități școlare).

În cadrul grupurilor școlare, conform afirmațiilor G. Tomșa, consilierea reprezintă o formă particulară de interacțiune și influențare, care contribuie la omogenizarea liniilor grupului de elevi [151, p. 85]. Rolul consilierii este cu precădere unul pro activ, ceea ce înseamnă că ea încearcă prevenirea situațiilor de criză personală și educațională și socială a elevilor.

Același autor susține că unitatea pe care se bazează consilierea școlară este triada familie - copil - școală, fiind preocupată de realizarea unei armonii între cei trei termeni ai relației, în vederea desfășurării unei educații eficiente și a dezvoltării optime a personalității copilului.

Trebuie să pornim de la ideea că activitatea de consiliere specifică orientării școlare și profesionale a elevilor, reprezintă, alături de consilierea psihologică o componentă intrinsecă a consilierii școlare. Unii autori, precum M. Zlate [160], H. Pitariu [125], M. Plosca [127], luând în considerare realitatea practică a activității recente și a celei viitoare în acest domeniu, consideră că este justificat să o numească consilierea carierei și mai puțin orientarea școlară și profesională, deoarece cariera acoperă și identifică diferite roluri în care individul este implicat pe parcursul vieții. Dezvoltarea carierei semnifică toate aspectele vieții umane în devenire și cu o dinamică specifică în diferite planuri.

Actul consilierii și orientării școlare și profesionale a avut totdeauna ca obiectiv „potrivirea persoanelor și slujbelor în cadrul unui model liberal al economiei de piață, simultan cu luarea în considerare a indivizilor cu competențe, abilitățile și concepțiile lor despre sine și muncă,” conform lui D. Super [171, p. 23], cu toată diversitatea psihologică individuală, diferită în funcție de structurile și ierarhia socială în care trăiesc și cu modul particular de interpretare a lumii prin prisma imaginilor, informațiilor, mesajelor etc, care le sunt oferite și interpretate de persoane și instituții care au autoritatea socială să o facă: instituții ale administrației publice, organizații, partide etc.

O definiție dată consilierii care merită menționată aici este cea dată de R. W. Strowig și care este încrustată astăzi pe o placă de tip comemorativ la Universitatea din Wisconsin (S.U.A.) – Departamentul de Consiliere și Orientare: „Consilierea înseamnă multe lucruri. Ea este o tehnică de informare și evaluare. Ea este un mijloc de a modifica comportamentul. Ea este experiența de comunicare. Dar mai mult decât atât, ea este o căutare în comun a sensului în viața omului, cu dezvoltarea dragostei ca element esențial concomitent cu căutarea și consecințele ei. Pentru mine, restul este lipsit de importanță, dacă nu există acțiunea de căutare a sensului vieții. Într-adevăr, această căutare este însăși viața, iar consilierea este numai o intensificare specială a acestei căutări” [114, p. 33].

Aceasta este o definiție operațională și, în același timp, cuprinzătoare. Ea are toate conotațiile asociate cu atributele necesare unei bune consilieri școlare, susține G. Tomșa [151, p. 33]. Această definiție pune accentul pe creșterea și dezvoltarea pozitivă și pe relația consilierii cu viața cotidiană. În școală, consilierea tocmai așa ceva trebuie să fie, adică o activitate personală intensă axată pe descoperirea de sine a elevului sau a participanților la procesul educațional.

Într-o altă optică, M. Jigău definește consilierea carierei ca „un proces de compatibilizare maximă între resursele, cerințele, aspirațiile sau interesele profesionale ale unui individ și oferta reală din domeniul educației, formării și integrării socio-profesionale” [87, p. 23].

Dacă ne referim la ideile lui I. Dumitru în domeniu, acesta susține că „consilierea educațională sau psihopedagogică este un tip de consiliere care

are, în același timp, obiective de natură psihologică și pedagogică. Ea urmărește abilitarea persoanei (copil, tânăr sau matur) pentru a-și asigura funcționarea optimă prin realizarea unor schimbări evolutive ori de câte ori situația o cere, având la bază un model psihoeducațional al formării și dezvoltării personalității umane” [63, p. 14]. În plus, cu destulă convingere investigativă, autorul afirmă că anume consilierea educațională presupune „abilitarea oamenilor de a-și rezolva singuri problemele prin însușirea/învățarea modului de a-și modifica cognițiile și comportamentele pentru a se adapta solicitărilor, de a-și îmbunătăți relațiile cu ceilalți, de a lua decizii și a-și asuma responsabilități, adică, în sinteză, de a dobândi deprinderi de viață sănătoase, atingând un nivel optim de funcționare a propriei personalități” [63, p. 14]. Funcționarea optimă și eficientă a persoanei este rezultatul învățării realizate prin aportul educatorilor/profesorilor, și în mod special, prin sprijinul și îndrumarea consilierilor educaționali. Menționăm că A. Băban consideră *consilierea în carieră* ca parte integrantă a consilierii educaționale [14, p. 14].

Constatăm că *orientarea profesională* este un proces de sprijin continuu al indivizilor de-a lungul vieții, pentru a-i face capabili să-și croiască propriul drum profesional prin autocunoașterea aspirațiilor și a aptitudinilor, prin informare și consiliere despre aspectele muncii și despre schimbările intervenite în lumea ocupațiilor, a pieței muncii, în realitățile economice și în oportunitățile de formare [114, p. 4]. Orientarea profesională este pregătită treptat de *orientarea școlară*, care poate fi considerată ca un fel de preorientare profesională, existând o legătură strânsă între cele două noțiuni, conform C. Platon [126, p. 4].

Iar *orientarea în carieră*, conform lui B. Law, acoperă un spectru larg de activități de la evaluare și informare până la consiliere și educație, devenind astfel un „concept umbrelă” pentru intervențiile și activitățile în acest domeniu [166, p. 234].

Spre deosebire de orientarea carierei, *educația pentru carieră*, se referă la „un ansamblu de activități și intervenții educaționale în scopul dezvoltării personalității elevilor, al formării unor abilități, deprinderi și competențe necesare pentru **managementul propriei cariere**” [*idem*, p. 234]. Educația pentru carieră include, conform M. Jigău și subiecte care nu sunt

direct legate de exercitarea unei profesii, precum viața de familie, petrecerea timpului liber, creșterea și educația copiilor, economie familială, chestiuni legate de valori și calitatea vieții, modul de a face față situațiilor dramatice din viață” [87, p. 12]. Aceasta este o definiție prea largă în accepțiunea noastră.

Este relevantă în contextul supus reflecției analiza comparativă a activităților de *educația carierei (careers education)* și *orientarea carierei (careers guidance)* realizată de B. Law în 1996 [166].

Tabelul 1.1. Analiza comparativă a activităților de educația carierei și orientarea carierei

criterii	Educația carierei	Orientarea carierei
<i>Contact</i>	Activitățile se desfășoară în grup, fiind favorizate procesele specifice interacțiunii în cadrul grupului	Activitățile au loc individual sau în grupuri mici, beneficiind de procesele de inter-relaționare umană
<i>Relevanța</i>	Pune accentul pe învățarea în general, relevanța pentru grup	Subliniază rolul învățării diferențiate, importante pentru individ
<i>Fundamente</i>	Programul de învățare este pregătit în avans	Programul este negociat de client împreună cu consilierul
<i>Dezvoltare</i>	Învățarea se desfășoară în mod progresiv, de la cunoștințe, competențe fundamentale spre cele avansate	Învățarea se bazează pe experiența, pornind de la ceea ce clientul are nevoie să facă <i>acum</i>
<i>Rezultate</i>	Dezvoltarea unui cadru general pentru învățare, dar capabil să includă și să sprijine răspunsurile individuale	Pregătirea unei persoane pentru a face față unor probleme specifice sau decizii ale momentului prezent

Așadar, B. Law pledează pentru derularea unor activități organizate, sistematice și riguroase de educația și consilierea carierei, care să motiveze subiecții în a se implica activ, a-și pune în valoare potențialul și a se pregăti pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

M. Zlate diferențiază alegerea carierei și orientarea carierei, principala diferențiere pe care o evidențiază dintre simpla alegere a carierei și

orientarea cursului carierei reprezintă aceea că „alegerea carierei este mai degrabă un moment favorabil sau nefavorabil, cu consecințe faste sau nefaste, pe când orientarea cursului carierei constituie un proces conștient și voluntar dirijat, ce tinde spre obținerea unor consecințe favorabile atât pentru individ, cât și pentru organizație” [160, p. 350]. Credem că un asemenea punct de vedere este în consens cu opiniile acelor autori care definesc orientarea carierei ca fiind „tiparul relativ stabil al talentelor, valorilor, atitudinilor și activităților ocupaționale. De fapt, (...) orientarea carierei (a cursului ei) constă în asigurarea unei cât mai mari concordanțe/corespondențe între patern-urile de personalitate și specificul diferitelor profesii sau ocupații” [160, p. 320].

În contextul unor cercetări de actualitate în domeniu, este utilizat termenul „ghidarea carierei”. Astfel, O. Dandara definește termenul ca „o expresie explicită a procesului educațional, un ansamblu de acțiuni realizate de către educator/factor educațional în scopul susținerii persoanei în proiectarea carierei” [53, p. 11]. Aceste acțiuni educative sunt bazate pe „reperе metodologice pe care le realizează educatorul întru susținerea discipolului în procesul de proiectare a carierei” [67, p. 62]. Identificarea procesului de ghidare în carieră ca și „subsistem al sistemului educațional, reflectă esența acestuia” [*idem*, p. 49].

Conform E. Stârcea, ghidarea carierei presupune „informarea, autocunoașterea, orientarea școlară, orientarea profesională, educația pentru carieră, elaborarea planului de carieră, evaluarea și corectarea planului de carieră” [141, p. 11]. Aceste definiții converg cercetărilor din spațiul european și internațional.

În cadrul analitic abordat, consilierea privind cariera este în esență, o intervenție predominant psihopedagogică, „care vizează ajutorul, sprijinul și îndrumarea unei persoane sau a unui grup de persoane pentru rezolvarea cu succes a unor probleme specifice referitoare la carieră” [151].

Pe parcursul acestei lucrări va fi utilizat termenul consilierea școlară și profesională. Am optat pentru acesta, datorită faptului că la vârsta adolescenței, vârsta deciziei pentru o anumită profesie, este necesară și utilă consilierea elevului atât în alegerea profesiei, cât și a formei de învățământ ce-l poate pregăti pe tânăr pentru aceasta. În accepțiunea

noastră, la această vârstă, consilierea școlară nu poate fi separată de consilierea profesională. Chiar dacă în anumite abordări teoretice, consilierea școlară este o parte componentă a consilierii profesionale, considerăm, că în adolescență, este eficientă consilierea școlară și profesională ca factor unitar.

Prin analiza tuturor definițiilor, trebuie să menționăm că aderăm la definirea *consilierii școlare și profesionale* care este un *proces complex de informare și asistare a adolescenților în vederea identificării resurselor personale și externe necesare parcurgerii unei forme/opțiuni educaționale potrivite care să le asigure inserția și performanța pe piața muncii având ca rezultat bunăstarea individuală (materială, psihologică, profesională, socială) și a întregii societăți per ansamblu.*

Abordându-le în bloc, conferim consilierii școlare și profesionale următoarele caracteristici:

Calitatea de proces complex de:

- Informare;
- asistare a celui ce învață.

Scopul acestui proces este:

- a) de a identifica resursele personale necesare pregătirii profesionale;
- b) de a identifica resursele externe necesare pregătirii profesionale.

Finalitatea acestui proces vizează:

- a) inserția reușită pe piața muncii;
- b) performanță în activitatea profesională.

Rezultatul acestui proces presupune:

- a) bunăstarea individuală;
- b) bunăstarea socială.

1.2. Obiectivele și principiile generale ale consilierii școlare și profesionale

În conformitate cu *Declarația Asociației Internaționale de Orientare Școlară și Profesională (AIOSP)* adoptată la Stockholm în 1995 cu privire la obiectivele sale și ale *Activității de Orientare Școlară și Profesională*, în general, se precizează că acest serviciu are menirea să ajute tinerii și adulții [59]:

- „să se înțeleagă și să se evalueze,
- să comunice efectiv cu alții,
- să elaboreze planuri cu privire la propria carieră și la formarea adecvată necesară,
- să aibă în vedere cariere alternative,
- să facă față cu succes diferitelor obstacole pentru a-și câștiga locul în societate și pe piața muncii”.

Procesul identificării sau stabilirii obiectivelor consilierii și orientării școlare și profesionale duce la conturarea principiilor care guvernează această activitate.

Astfel, Thill și Chamboulant și M. Jigău identifică următoarele principii ale activității de orientare școlară și profesională [87, p. 54]:

- activitățile de orientare școlară și profesională sunt în conexiune cu alte demersuri de natură psihologică, psihopedagogică și psihoterapeutică;
- consilierul trebuie să ia în considerare individul ținând cont de ansamblul problemelor sale școlare și de mediul său de viață;
- activitatea de orientare școlară și profesională trebuie să fie continuă și pozitiv direcționată;
- orientarea nu este o acțiune unilaterală sau singulară, ci un ansamblu de influențe, informații și exerciții de asumarea inițiativei și libertății de a decide;
- tânărul sau adultul trebuie călăuziți către libera alegere a carierei, prin oferirea acelor informații care să le dea posibilitatea să o facă;
- orientarea școlară și profesională este o continuare a demersurilor de psihologie școlară aplicată.